

אנו באנו ארצה לפדות ולהפדות בה: לפרשת בחוקותי

"חטאת יהודה כתובה בעט ברזל בצפורן שמיר חרושה על-לוח לבם ולקרנות מזבחותיכם." (ירמיהו יז, 1). "חטאת יהודה" עצמה אינה מפורטת בהפטרה שלנו, אך מן הקריאה בה, אנו לומדים בעקיפין, כי העניין העיקרי נגדו מתריע ירמיהו הוא החילוף שעשו האנשים בין מושאי האלוהות שלהם. במקום להאמין באלהים ולבטוח בו ובכוחו, בחרו אנשי יהודה להאדיר את כוחם שלהם - כוח האנוש, עוצמת השלטון והשררה. "ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרעו..." (ירמיהו יז, 4) - מי שבחרת לשים מבטחה בכוח אנושי, מי שבחרת להעריך את השררה והשלטון כנותני חיים, מי שבחרת להתייחס אל הארעי והארצי כאל אלהי, ארורה היא. הקללה כאן, אינה רק תיאור של עונש עתידי, אלא גם תיאור המצב הקיים: מי שעושה את כל הטעויות הנזכרות למעלה, חייה חשובים כקללה.

שני נושאים מרכזיים בפרשת "בחוקותי". הראשון, הבטחות אלהים לברכה, ואיום בעונש, כשכר או כתוצאה הכרחית למעשי ישראל בארצם. השני - ענין ערכיהם של המקדישים עצמם, או רכושם לה'. לא רק שנושאים אלה נראים זרים זה לזה, אלא שמן הפשט עולה לכאורה התחושה שאינם מופיעים בסדר נכון.

נדמה, כי על פי הסדר ההגיוני והראוי של הדברים, ענייני הערכים (בפרק כז, החל בפס' 1) המסיימים את הפרשה, ולמעשה את ספר ויקרא כולו, צריכים היו להופיע בתחילתה, או כחלק מאחת הפרשות הקודמות, העוסקות גם הן בסדרי המקדש ובחוקי הארץ והחיים בה. הבטחות אלהים לברכה, ואיומי בקללה, ראויים היו, לכאורה, לסיים את הפרשה ואת הספר כולו: "אם-בחוקותי תלכו ואת-מצותי תשמרו ועשיתם אותם" (ויקרא כו, 3), וצידו השני של אותו המטבע: "ואם-בחוקותי תמאסו ואם את-משפטי תגעל נפשכם לבלתי עשות את-כל-מצותי להפרכם את-בריתי" (ויקרא כו, 15). בפסוקים אלה יש סיכום ענייני לברית שנכרתה בין ישראל ואלהים, ומעין חתימה על התחייבויותיהם ההדדיות: אם יתמידו ישראל בהקפדה על מצוות אלהים, יזכו בטוב, ואם ילכו כנגד דברי האל - סופם יהיה רע ומר.

"מי השילוח" (ר' מרדכי יוסף מאיזביצא) מפרש את הקשר בין שני חלקיה של פרשתנו: "היינו אחר פרשות התוכחה נתן השם יתברך מבטח עוז לישראל ונתן להם פרשת ערכין, היינו שיוכל האדם לפדות עצמו מכל דבר..."

"מי השילוח" גורס כי חוקי הערכים מכוונים לסייג מעט את מוחלטות הקללה והעונש המתוארים לפנייהם. הדיון באפשרויות ההקדש, ובמיוחד בדרכים השונות לפדות ולהיפדות ממנו, מלמד על האפשרות התמידית של כל אחת מאיתנו לשנות את דרכיה לטובה ובכך להימנע מן התוצאות הרות הגורל המתוארות בתחילת הפרשה: "אף-אני אעשה-זאת לכם והפקדתי עליכם בהלה את-השחפת ואת-הקדחת" (ויקרא כו, 16). דרכי הפדיון של הרכוש, עליהם מדברת הפרשה בסופה, הם רמז, לדעת

מי השילוח, לאפשרות שיש לנו לפדות את נפשנו מן הגזירה האלהית. מהיפוך הסדר בפרשה (הופעת ענייני ההקדש והפדיון לאחר הברכה והקללה), לומד "מי השילוח" את אחריותנו על מעשינו, ויכולתנו לשנותם תמיד. תיקון הדרך הוא מעין פדות עצמית מן העונש האלהי.

היכולת שלנו לתקן עצמנו ולהשתנות, משמעותית כל כך עבור אלהים, שהוא מתיר אותה אפילו כשהדבר עלול לפגוע במקדש ובצרכיו: בתוך רשימת חוקי ההקדש והפדיון מדובר גם על: **"וְאִם מִשְׁדֵּה אֶחָדְכֶם יִקְדֵּשׁ אִישׁ לֵה'..."** (ויקרא כז, 16) ומנגד, כמה פסוקים אח"כ נאמר: **"וְאִם-גָּאוּל יִגְאֵל אֶת-הַשְּׂדֵה.."** (ויקרא כז, 19). פסוקים אלה מתארים נתינת שדה לאלהים (בהליך של "הקדש"), ואת האפשרות הקיימת לאדם להתחרט על נתינה זו, ולהחזיר לרשותו את אותו השדה עצמו (בהליך של "גאולה"). כלומר, לאדם נתונה הזכות "לגאול" את רכושו ולהחזירו לידינו, לאחר שבחר (מרצונו החופשי) להקדישו לאלהים. השינוי שעובר האדם בין פסוק 16 (הקדש השדה) לפס' 19 (גאולת השדה), אינו רק שינוי של ויתור על רכוש או קנייתו מחדש, אלא גם שינוי תפיסתי מהותי: מה שנראה לו בתחילה כ"קודש", אשר למענו היה מוכן לוותר על שדהו, הופך בהמשך ל"גלות" ממנה יש "לגאול" את רכושו. החזרת הרכוש והאדמה, עליהם ויתר מרצונו בזמן מסוים, ומתוך עולם ערכי ודתי מסוים, נתפסת בעיניו כ"גאולה" בהתחלף הזמנים. בניסוח חוק זה, מכירה התורה בהיותנו משתנים תמיד. גם המושגים ה"קדושים" והמהותיים ביותר, לכאורה, יכולים להתהפך בליבנו ובמחשבתנו עם הזמן.

זהו ההבדל בינינו לבין אלהים, וזהו העניין אותו כשלו אנשי יהודה להבין: **"אֲרוּר הַגֵּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּאָדָם וְשֵׁם בָּשָׂר זָרְעוּ..."** (ירמיהו יז, 4). הבטחון שלנו במה שנראה יציב ונצחי – אדמה, שדה, כח שלטוני וכו' – הוא בטחון שקרי ובטעות יסודו. כל מה שבידינו זמני הוא, ובר חלוף – לא רק ברכוש מדובר, אלא גם בערכים, מחשבות ותפיסות עולם – הכל בר שינוי והתחדשות.

התיקון העצמי שלנו, הפדות שלנו מן הגזירה האלהית ומן הקללה, נעוצה בהכרה שיש ביכולתנו להשתנות ולהתפתח - להחליף "קודש" ב"גלות", ו"חרטה על נתינה" ב"גאולה".

עצם ההכרה כי יש בנו היכולת להשתנות ולשנות את אופן השקפתנו על העולם ועל יסודותיו, היא שלב ראשון בתיקון, וצעד הכרחי לקראת הפדיון. רק אם אזהה בתוכי את האפשרות להשיל מעלי את חטאי העבר ולחדש את דרכי, אצליח להשתחרר מן הטעות הגדולה של אנשי יהודה: החילוף בין אלהים ואדם, בין נצחי וארעי. רק אם אצליח להבין כי לא רק רכושי ואדמתי, אלא גם מחשבותי ואמונותי הן זמניות ואפשר להן להשתנות – רק אז אצליח לפדות עצמי מן השחפת, מן הקדחת ובעיקר (כך אני מקוה) מן הבהלה.